

УДК 351:65:37

DOI <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2022.26.17>

ПОНЯТТЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКСПОРТУ ТА ІМПОРТУ ТОВАРІВ ВІЙСЬКОВО ПРИЗНАЧЕННЯ ТА ПОДВІЙНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ В УКРАЇНІ

Долуда Ігор Іванович,

аспірант

(Інститут права та інтелектуальної
власності Національного університету

«Одеська юридична академія»,

м. Одеса, Україна)

В статті сформовано категорійне розуміння правового регулювання експорту та імпорту товарів військово призначення та подвійного призначення в Україні. Доведено, що імпорт товарів військово призначення та подвійного призначення в Україні – це адміністративна діяльність спеціальних та загальних суб'єктів публічної адміністрації на основі реалізації норм права, прописаних в спеціального профільному законі та підзаконних нормативно-правових актах Кабінету Міністрів України, які здійснюється да допомогою спеціального публічного інструментарію (дозволів) з метою забезпечення Збройних сил інших сил безпеки і оборони України усім необхідним для відбиття збройної агресії російсько-терористичних військ, звільнення усіх тимчасово окупованих територій.

Об'єктом правового регулювання експорту та імпорту товарів військово призначення та подвійного призначення в Україні є суспільні відносини, що регулюються нормами права, адже об'єктивно потребують такого регулювання з метою забезпечення захисту національних інтересів України, дотримання міжнародних зобов'язань щодо нерозповсюдження зброї масового знищення, засобів її доставки, обмеження передач звичайних видів озброєння, а також здійснення заходів щодо недопущення використання зазначених товарів у терористичних та інших протиправних цілях. Предметом правового регулювання експорту та імпорту товарів військово призначення та подвійного призначення в Україні є товари військового призначення та товари подвійного використання змістовне визначення яких наведено у спеціальному профільному Законі.

Безпосереднє публічне адміністрування, зокрема контроль щодо експорту та імпорту товарів військово призначення та подвійного призначення здійснюється Державна служба експортного контролю України. Суб'єктами здійснення експорту є суб'єкти господарювання усіх форм власності, які отримали в Держекспортконтролі дозвіл на здійснення експорту товарів військового призначення або подвійного використання. Проте після початку повномасштабного вторгнення російсько-терористичних військ в Україну після 24 лютого 2022р. вивезення таких товарів з України практично не здійснюється. Суб'єктами здійснення імпорту є суб'єкти господарювання, усіх форм власності, а також благодійні фонди, які отримали в Держекспортконтролі дозвіл на здійснення імпорту товарів військового призначення, або подвійного використання.

Ключові слова: дозвіл, експорт, зброя, імпорт, категорія, контроль, правове регулювання, публічна адміністрація, публічне адміністрування, товари подвійного призначення, товарів військово призначення.

CONCEPT OF LEGAL REGULATION OF EXPORT AND IMPORT OF MILITARY AND DUAL-PURPOSE GOODS IN UKRAINE

Doluda Igor Ivanovych,
Postgraduate Student
(Institute of Law and Intellectual Property
of the National University
«Odesa Law Academy»,
Odesa, Ukraine)

The article provides a categorical understanding of the legal regulation of the export and import of military and dual-purpose goods in Ukraine. It is proven that the import of goods for military purpose and dual purpose in Ukraine is an administrative activity of special and general subjects of public administration based on the implementation of legal norms prescribed in a special profile law and subordinate legal acts of the Cabinet of Ministers of Ukraine. They are carried out with the help of special public instruments (permits) in order to provide the Armed Forces, other security and defense forces of Ukraine with everything necessary to repel the armed aggression of the Russian-terrorist forces, and to liberate all temporarily occupied territories.

The object of legal regulation of the export and import of military and dual-purpose goods in Ukraine is social relations regulated by law, because they objectively require such regulation in order to ensure the protection of Ukraine's national interests, compliance with international obligations regarding the non-proliferation of weapons of mass destruction, means of its delivery, restrictions on transfers of conventional types of weapons, as well as the implementation of measures to prevent the use of these goods for terrorist and other illegal purposes. The subject of legal regulation of the export and import of military and dual-purpose goods in Ukraine is military goods and dual-use goods, the meaningful definition of which is given in a special profile Law.

Direct public administration, in particular, control over the export and import of military and dual-purpose goods is carried out by the State Export Control Service of Ukraine. Subjects of export are business entities of all forms of ownership that have received a permit from the State Export Control to export military or dual-use goods. However, after the beginning of the full-scale invasion of Russian terrorist forces into Ukraine after February 24, 2022, export of such goods from Ukraine is practically not carried out. Subjects of import are business entities of all forms of ownership, as well as charitable funds that have received permission from the State Export Control to import military or dual-use goods

Key words: category, control, dual purpose goods, export, imports, legal regulation, military goods, permission, public administration, weapon.

Актуальність дослідження. 24 лютого 2022 р., розпочалась нова ера в історії України, Європи та всього людства, перша повномасштабна війна в Європі після 1945 р. Учасниками якої є Український народ, Українська держава, яких підтримує більше сто сорока країн світу та російсько-терористичні війська на стороні яких виступає чотири країни ізгої. Треба розуміти, що Україна має таку глобальну підтримку не в силу якихось конспірологічних факторів, а з чинників захисту добра від зла, демократії від тоталітаризму, європейських цінностей від псевдо цінностей руського миру. Іншими словами, військовослужбовці Збройних сил, інших сил безпеки і оборони захищаючи український народ від знищення, обороняють Західну цивілізацію в цілому.

Війна ХХІ століття це війна технологій, високотехнологічної зброї та інших засобів ведення військових дій. Адаже мала радянська армія не зможе перемогти велику – Російську. Тільки завдяки новій високотехнологічній зброї українські вмотивовані вояки зможуть виконати свою місію.

Відповідно українському війську потрібно якісна та у значних кількостях зброя та інші засоби ведення війни. У глобальному світі ринок озброєння є глобальним. Тим самим, без імпорту зброї для сил безпеки і оборони Україні обійтися не можливо.

Війна зі сторони України ведеться у відповідності до норм Женевських конвенцій. В свою чергу й експорт та імпорт зброї здійснюється за певними нормами права. Які в умовах відбиття повномасштабного вторгнення російсько-терористичних військ швидко розвиваються. При цьому, що є природнім, теорії правового регулювання експорту та імпорту товарів військово призначення та подвійного призначення в Україні відстає від практики. А як відомо хибна чи застаріла теорія, призводить до негативних явищ в майбутньому.

Отже, існують усі об'єктивні умови для узагальнення теорії правового регулювання імпорту товарів військово призначення та подвійного призначення в Україні. Одночасно треба підкреслити, час війни, це великі можливості для розвитку вітчизняних взірців озброєння. І в цьому українські виробники мають хороші вихідні позиції по деяким позиціям. Їх треба розвивати, в першу чергу для забезпечення Збройних сил та інших сил безпеки і оборони. Проте, і що теж, буде об'єктивним, чим більше буде перемог, чим слабшим буде ставати ворог, кількість накопиченого і випущеної зброї в Україні буде ставати надлишковим. І тоді, перевірену у бойових умовах найбільш ефективну зброю українських виробників будуть із задоволенням купляти іноземні держави. І для цього випадку має бути оновлена теорії правового регулювання експорту товарів військово призначення та подвійного призначення.

Огляд останніх досліджень. До питання загальнотеоретичних та деяких спеціальних аспектів проблеми правового регулювання експорту та імпорту товарів військово призначення та подвійного призначення в Україні звертали свою увагу вчені праники В. Галуцько, С. Гусарев С., Н. Коваль, О. Павліченко, І. Підберезних, Л. Ржеутська, А. Чемодурова, Ю. Швець, Є. Ярусевич та ін. Проте, безпосередньо аналізовану нами проблематику вони не аналізували, а засаджувати свої наукові пошуки на дотичних суспільних відносинах.

Формулювання цілей статті. *Мета статті* полягає в тому, щоб на основі теорії права, теорії адміністративного права, діючого законодавства, практики діяльності публічної адміністрації в умовах повномасштабного вторгнення російсько-терористичних військ в Україну сформулювати поняття правового регулювання експорту та імпорту товарів військово призначення та подвійного призначення в Україні.

Виклад основних положень. Згідно із теорією права правове регулювання – це здійснюване громадянським суспільством або державою за допомогою правових засобів упорядкування, охорона та розвиток суспільних відносин. Ознаками правового регулювання є те, що воно: є різновидом соціального регулювання; здійснюється громадянським суспільством або державою; має нормативно-результативний характер – здійснюється за допомогою цілісної системи правових засобів, що забезпечують втілення в життя норм права для досягнення необхідної мети (результату); має організаційний характер – за допомогою правового регулювання відносини між суб'єктами набувають певної правової форми (в нормах права закріплюється міра можливої або належної поведінки); має цілеспрямований характер – спрямоване на задоволення прав, свобод, законних інтересів суб'єктів права; має конкретний характер – завжди пов'язане з реальними (конкретними) відносинами. Предметом

правового регулювання є конкретні вольові суспільні відносини, що регулюються правом чи об'єктивно потребують правового регулювання [1]

Треба погодитися із точкою зору А. Чемодуровою, що цінність правового регулювання характеризується позитивним впливом на існування й розвиток особи, створенням кращих умов для суспільства, групи осіб або окремої особистості. Економність визначається шляхом врахування витрат (предметно-речових, грошових, часових, кадрових, фізично-людських та інших), пов'язаних з досягненням певного результату правового регулювання. Останній критерій, на її думку є дієвості правового регулювання – ефективність, яка визначається порівнянням отриманого результату й початкової мети [2].

Згідно із словником української мови «експорт» – це вивіз товарів або капіталів за кордон [3]; «імпорт» – ввезення в країну товарів з-за кордону [4]. Більш спеціально, згідно із Законом України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» «експорт» – продаж або передача на інших законних підставах товарів іноземним суб'єктам господарської та іншої діяльності з вивезенням або без вивезення цих товарів за межі митного кордону України, включаючи реекспорт товарів, у тому числі; «імпорт» – купівля або отримання на інших законних підставах від іноземних суб'єктів господарської та іншої діяльності товарів із ввезенням або без ввезення цих товарів в Україну, включаючи їх купівлю для власного споживання філіями та представництвами установ і організацій України, що знаходяться за її межами, а також дипломатичними представництвами та консульськими установами України за кордоном [5].

У нашого стратегічного партнера США контроль та загальне керівництво за експортом та імпортом оборонних товарів і послуг Здійснює президент. До його ж компетенції відноситься визначення списку боєприпасів США та видача експортних ліцензій. Метою такого контролю є сприяння миру у всьому світі, безпеці та зовнішній політиці США Він уповноважений визначати предмети, які вважаються оборонними виробами та послугами оборони для цілей цього розділу, а також оприлюднювати правила імпорту та експорту таких виробів та послуг [6]. Такий підхід є логічним та ефективним, як для президентської правової демократичної держави якою є США. Наприклад, спеціальним публічним органом що рекомендує президенту США здійснювати експорт зброї є відповідний відділ адміністрації США. А у функції військового аташе посольства США в Україні покладено завдання контролювати порядок і своєчасність доставки її по території України до відповідних підрозділів Збройних Сил інших сил безпеки і оборони України, що знаходяться на передових позиціях воєнного зіткнення з російсько-терористичними військами [7].

У вітчизняному Законі «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» окреслюється предмет аналізу нашого статті. До якого відноситься «товари військового призначення» під якими розуміється вироби військового призначення – озброєння, боєприпаси, військова та спеціальна техніка, спеціальні комплектуючі вироби для їх виробництва, вибухові речовини, а також матеріали та обладнання, спеціально призначені для розроблення, виробництва або використання зазначених виробів. «Товари подвійного використання», як окремі види виробів, обладнання, матеріалів, програмного забезпечення і технологій, спеціально не призначені для військового використання, а також послуги (технічна допомога), пов'язані з ними, які, крім цивільного призначення, можуть бути використані у військових або терористичних цілях чи для розроблення, виробництва, використання товарів військового призначення, зброї масового знищення, засобів доставки зазначеної зброї чи ядерних вибухових

пристроїв, у тому числі окремі види ядерних матеріалів, хімічних речовин, бактеріологічних, біологічних та токсичних препаратів, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України [5].

Норми права Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання. Закон України від 20 лютого 2003 р. № 549-IV» деталізовані та уточнені у «Порядку здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів військового призначення», яка затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 20 листопада 2003 р. № 1807, в якій зокрема визначено, що дозвіл чи висновок Держекспортконтролю на право здійснення відповідної міжнародної передачі будь-якого виробу військового призначення є підставою для передачі імпортеру (кінцевому споживачеві) комплексу технічної документації (технічних даних), необхідної для налагодження, експлуатації та використання такого виробу за цільовим призначенням в обсягах, визначених цим дозволом чи висновком. Експорт та імпорт товарів може здійснюватися суб'єктами підприємницької діяльності, які в установленому порядку отримали відповідні повноваження. Митне оформлення товарів здійснюється за умови надходження до Держмитслужби від Держекспортконтролю дозволів та висновків в електронній формі із застосуванням засобів електронного цифрового підпису [8].

Отже головним спеціальним суб'єктом публічно адміністрації який здійснює державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення, подвійного використання та інших товарів є Державна служба експортного контролю України. Вона є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Першого віце-прем'єр-міністра України – Міністра економіки і який реалізує державну політику у сфері державного експортного контролю. Основними завданнями Держекспортконтролю є: реалізація державної політики у сфері державного контролю за міжнародними передачами товарів військового призначення, подвійного використання та інших товарів, щодо яких відповідно до Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» можуть застосовуватися процедури державного експортного контролю, а також внесення на розгляд Першого віце-прем'єр-міністра України – Міністра економіки пропозицій щодо забезпечення її формування; забезпечення захисту національних інтересів та зміцнення міжнародного авторитету України під час здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів шляхом забезпечення виконання міжнародних зобов'язань України, пов'язаних з нерозповсюдженням зброї масового знищення, засобів її доставки та обмеженням передач звичайних видів озброєння для недопущення їх застосування у терористичних та інших протиправних цілях; надання у передбачених законом випадках адміністративних послуг у сфері державного експортного контролю [9].

Головними експортером вітчизняної продукції військового призначення були державні, казенні підприємства та деякі господарські товариства, які входять до складу Державного концерну «Укроборонпром» На який покладаються завдання щодо здійснення централізованого регулювання, контролю та координації діяльності учасників, зокрема тих, які в установленому порядку одержали право на експорт, імпорт продукції та послуг військового призначення та подвійного використання, а також товарів, які містять відомості, що становлять державну таємницю [10; 11].

Тим самим, на державний консорціум у формі тимчасового об'єднання підприємств з метою вирішення здійснення інвестиційних та науково-технічних завдань – Державний концерн «Укроборонпром законодавством України покладено завдання

щодо здійснення централізованого регулювання, контролю та координації діяльності більше ста господарських самостійних державних і казенних підприємств щодо здійснення експорту, імпорту продукції та послуг військового призначення та подвійного використання, а також товарів, які містять відомості, що становлять державну таємницю. Проте, на практиці Укроборонпром більше займався забезпеченням виробництва та експорту вітчизняної продукції.

Наприклад, у 2020 р. Укроборонпром оприлюднював підсумки діяльності підприємств спекекспортерів за перше півріччя. У його звіті розривались основні показники роботи 5 державних компаній: «Спецтехноекспорт», «Укрспекекспорт», «Укрінмаш», «Прогрес» та «Укроборонсервіс». Ними було укладено 140 експортних контрактів із 36 країнами світу. Загальний обсяг експорту озброєння та військової техніки до іноземних країн підприємств-спекекспортерів за перше півріччя склав майже \$145 млн. У ТОП-10 країн – основними імпортерами української продукції були Китай, Туреччина, Пакистан, Індія, Йорданія, В'єтнам, Азербайджан, Алжир, Марокко, Ефіопія. У структурі експорту озброєнь та військової техніки перше місце займало постачання авіаційної техніки, послуг з ремонту і модернізації та постачання запчастин до неї – 30%, сегмент військово-морської техніки склав 25%, бронетанкової техніки та техніки ППО – 16% та 14% відповідно. [12] Із відкритих джерел, фактів про імпорт озброєння та військової продукції в Україну до 24 лютого 2022 р. спекекспортерами Укроборонпрому нами не виявлено.

Ситуації кардинально змінилась після початку повномасштабного вторгнення російсько-терористичних військ в Україну після 24 лютого 2022р. Якщо раніше для реєстрації в Держекспортконтролі суб'єкти господарювання мали надавати великий пакет документів, то після початку широкомасштабного вторгнення достатньо однієї електронної заявки. Це можуть бути суб'єкти господарювання будь якої форми власності, які після реєстрації в Держекспортконтролі як суб'єкти здійснення імпорту товарів військового призначення отримують право ввозити їх для потреб Збройних сил України. Можуть це робити й благодійні організації, з тим виключенням що вони не мають права отримувати прибуток. Наприклад, Благодійний фонд «Повернися живим» отримав відповідну ліцензію на імпорт товарів військового призначення, зокрема, летальної зброї. Тобто вони товар військового призначення, після завезення в Україну зобов'язані обов'язково передати Збройним силам України. Відповідний підрозділ яких видає сертифікат кінцевого споживача, який підтверджує, що ці товари йдуть безпосередньо для вирішення питань національної оборони. Цим спрощенням реєстрації скористалося близько 30 суб'єктів господарювання. Всього, як доводить О. Павліченко станом на 13 липня 2022 р. Держекспортконтроль зареєстрував 437 суб'єктів, які можуть здійснювати імпорт товарів військового та подвійного використання в Україну [13].

Висновки. Усе вище наведене у цій статті дає можливість сформулювати наступні узагальнення: Об'єктом правового регулювання експорту та імпорту товарів військового призначення та подвійного призначення в Україні є суспільні відносини, що регулюються нормами права, адже об'єктивно потребують такого регулювання з метою забезпечення захисту національних інтересів України, дотримання міжнародних зобов'язань щодо нерозповсюдження зброї масового знищення, засобів її доставки, обмеження передач звичайних видів озброєння, а також здійснення заходів щодо недопущення використання зазначених товарів у терористичних та інших протиправних цілях [5]. Предметом правового регулювання експорту та імпорту товарів військового призначення та подвійного призначення в Україні є товари військового призначення та товари подвійного використання змістовне визначення яких наведено у спеціальному профільному Законі.

Безпосереднє публічне адміністрування, зокрема контроль щодо експорту та імпорту товарів військово призначення та подвійного призначення здійснюється Державна служба експортного контролю України.

Суб'єктами здійснення експорту є суб'єкти господарювання усіх форм власності, які отримали в Держекспортконтролі дозвіл на здійснення експорту товарів військового призначення або подвійного використання. Проте після початку повномасштабного вторгнення російсько-терористичних військ в Україну після 24 лютого 2022 р. вивезення таких товарів з України практично не здійснюється. Суб'єктами здійснення імпорту є суб'єкти господарювання, усіх форм власності, а також благодійні фонди, які отримали в Держекспортконтролі дозвіл на здійснення імпорту товарів військового призначення, або подвійного використання. Станом на 13 липня 2022 р. Держекспортконтроль зареєстрував 437 таких суб'єктів, які можуть здійснювати імпорту товарів військового та подвійного використання в Україну.

Отже, правове регулювання експорту та імпорту товарів військово призначення та подвійного призначення в Україні – це адміністративна діяльність спеціальних та загальних суб'єктів публічної адміністрації на основі реалізації норм права, прописаних в спеціального профільному законі та підзаконних нормативно-правових актах Кабінету Міністрів України, які здійснюється да допомогою спеціального публічного інструментарію (дозволів) з метою забезпечення Збройних сил інших сил безпеки і оборони України усім необхідним для відбиття збройної агресії російсько-терористичних військ, звільнення усіх тимчасово окупованих територій.

Список використаних джерел:

1. Правове регулювання: поняття, способи, методи, типи, принципи, предмет. Теорія держави та права: навчальний посібник. за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с. URL: <http://studies.in.ua/teorija-derzhavyta-prava-lekcii/4415-pravove-regulyuvannya-ponyattya-sposobi-metodi-tipi-principi-predmet.html>.
2. Чемодурова А. Правове регулювання та його ефективність у сучасному світі. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. №4. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/4/45.pdf>.
3. Експорт. Словник української мови. 2022. URL: <http://sum.in.ua/s/eksport>.
4. Імпорт. Словник української мови. 2022. URL: <http://sum.in.ua/s/import>.
5. Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання. Закон України від 20 лютого 2003 р. № 549-IV. *Верховна Рада України*. 2022. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/549-15#Text>.
6. 22 U.S. Code § 2778 – Control of arms exports and imports. Legal Information Institute. 2014. <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/22/2778>].
7. Швець Ю. Росія в безвиході, Україні напередодні прорив. Пакет «безпрецедентної допомоги». №301. <https://www.youtube.com/watch?v=LIEYkbyWayk>.
8. Порядок здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів військового призначення. Затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 20 листопада 2003 р. № 1807. *Верховна Рада України*. 2022. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1807-2003-%D0%BF#Text>.
9. Про затвердження Положення про Державну службу експортного контролю України. Затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 31 березня 2015 р. № 159. *Верховна Рада України* <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/159-2015-%D0%BF#Text>.
10. Про утворення Державного концерну «Укроборонпром». Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 31 серпня 2011 р. № 993 (в редакції поста-

нови Кабінету Міністрів України від 9 грудня 2020 р. № 1229). *Верховна Рада України*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1221-2010-%D0%BF#Text>.

11. Статут Державного концерну «Укроборонпром». Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 31 серпня 2011 р. № 993 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 9 грудня 2020 р. № 1229). *Верховна Рада України*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993-2011-%D0%BF#Text>.

12. Укроборонпром назвав ТОП-10 країн – основних імпортерів української продукції. *ukrinform*. 2020. <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3081226-ukroboronprom-nazvav-top10-krain-osnovnih-importeriv-ukrainskoi-produkcii.html>

13. Ржеутська Л. Павліченко: Летальна зброя з України не вивозиться. *DW*. 2022. <https://www.dw.com/uk/holova-derzheksportkontroliu-ukraina-ne-eksportuie-zbroiu-ale-deshcho-vyvozytsia/a-62457677>.

14. Ярусевич, Є. Адміністративно-правове регулювання державного експортного контролю за товарами військового призначення та подвійного використання : дис. ... д-ра філософії : 081. Суми, 2021. 199 с.

15. Коваль Н. Специфіка переміщення товарів військового призначення та подвійного використання через митний кордон України. *Молодий вчений*. 2017. № 1. http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/1_41_2017.pdf#page=355.

16. Підберезних І. Адміністративно-правове забезпечення національної безпеки: порівняльно-правовий аналіз: дис. ... д-ра наук : 12.00.07. Дніпро, 2022. 426 с.

17. Галуцько В. Людина, Війна та Держава. Академія адміністративно-правових наук. <http://www.ssaals.com.ua/?paged=3>.